

The Barents Region. A Transnational History of Subarctic Northern Europe, huvuddredaktör Lars Elenius. Pax Forlag, Oslo, 2015, 518 sidor.

”Den allsidiga utforskningen av avgränsade områden (regioner) har sedan rätt länge befunnit sig vid ett lågvattenmärke. Geografer och andra kompilarer för all del fortfarande beskrivningar av regioner för undervisningsbruk, planering eller bokhandelsförsäljning. Detta sker dock i stort sett enligt gammalt välkänt plättläggningsmönster”, (Hägerstrand 1987, 8), alltså att olika aspekter på regionen läggs på varandra utan att samband och förändring utreds. Former och transformationer är viktiga begrepp för Hägerstrands diskussion. Enligt Hägerstrand är geografins kärnområde ”studiet av kampen om makten över existensens och händelsers tillträde till rummet och tiden”, alltså en tydlig hänvisning till process, intention och konflikt (Hägerstrand 1983, 43).

Boken *The Barents Region* är ett samarbete mellan historiker från de fyra länder som ingår i Barentsregionen, länder med olika historia, kulturer och politiska regimer. Att skriva om en inomstatlig region är svårare än att beskriva en territorialstat; statistik och källor är ofta inte anpassade till den valda regionen, många samband är interregionala (inte minst i de halvkoloniala strukturer som det gäller i nordligaste Europa). Men att samordna fyra regionala berättelser till en ställer ytterligare krav. Det är inte bara att lägga ihop fyra historier enligt plättläggningsmönstret, utan att spåra sambanden över de gränser som ofta bildar ramen för inomstatliga (”nationella”) diskurser. Många av före-

teelserna i Barentsregionen – från västra Nordnorge över Väster- och Österbotten och Vita Havet till den ryssländska republiken Komi – är gränsöverträdande. Det gäller dels naturen och klimatet och dess följdverkningar på mänsklig odling, men även kulturer, religion och geopolitiska förhållanden. De olika samiska kulturerna följer inte nutidens politiska gränser, men de har utsatts för fyra staters olikformade, ofta diskriminerande särbehandling. Religionen har under olika tider setts som en kamp mellan ”hedendom” och tro, eller mellan katolicism/protestantism och ortodoxi, men inom de två dominerande riktningarna finns särpräglade varianter som laestadianismen. Den geopolitiska utvecklingen innehåller också detaljer som kan förvåna en sydländsk läsare. I den stalinistiska gruvstaden Nikel’, döpt efter den miljöstörande metallutvinningen, ser jag ett kvarter av smalhus typiska från 1930-talets finska modernism, ett minne från den korta tid när Finland hade en korridor till Petsamo och Ishavet.

I norska Kirkenes står en staty över en sovjetsoldat, en av befriarna från den nazityska ockupationen av Nordnorge. Under kalla kriget, med en direkt gräns mellan NATO och Sovjetunionen, bygger de två gränsstaterna ett gemensamt kraftverk och Norge ”hyr ut” en liten bit av sitt territorium för att Sovjetunionen skall få tillgång till det lilla klostret Boris Gleb som 1826 i förhandling mellan Norge-Sverige och Ryssland kom att definiera tvär krök på gränsen mellan Unionen och Tsarriket.

Den geopolitiska historien i Barentsregionen innehåller åtskilliga moment av konflikt, krig och perioder av förtryck och avsiktlig mörkläggnings av fakta. His-

torikerkollektivet, under ledning av professor Lars Elenius vid Umeå universitet, har lyckats bra med att ta fram de mörka sidorna av regionens historia, även den svåraste delen, Sovjetmaktens mörklägning av arbetsläger och etnisk rensning. De nordiska ländernas ibland assimileringspolitiska, ibland segregeringande minoritetspolitik berörs i klartext men utan anakronistiska fördömanden.

Boken är illustrerad med i många fall unika bilder samt med faktarutor över personer och speciella händelser och företeelser, till exempel den samiska svensk-norska rösträttskvinnan Elsa Laula (1877–1931) eller ortodoxa kyrkans organisation i 1600-talet ryska Karelen.

Till varje kapitel finns ett avsnitt med referenser, däremot ges inga referenser i texten. Texten är därför lättläst, men det kan vara svårt att hitta referensen till enstaka sakuppgifter. Ett index över orter, namn och begrepp är däremot till stor hjälp. Lättlästheten gäller även engelskan, men givetvis finns det alltid problem att översätta lokala begrepp och förhållanden. I texten har Tornedalen behållits på engelska som begrepp för området vilket

ser lite konstigt ut, dalen finns ju även på Finlands sida. Den lite olyckliga US-amerikanska definitionen av 'nation' som liktydigt med stat gör att den ofta viktiga skillnaden mellan nation (ett folk som bildar eller vill ha en stat) och den rättsliga territorialstaten faller bort.

Detta är små anmärkningar på ett imponerande arbete, som borde användas både av historie- och geografilärare inte bara i Barentsområdet utan inom alla de stater som koloniserat de nordligaste delarna av Europas fastland. Jag tror att Torsten Hägerstrand skulle ha varit nöjd.

Referenser

- Hägerstrand, Torsten (1983) Den geografiska traditionens kärnområde, *Svensk Geografisk Årsbok*, 38–43 (se även likalydande artikel i *Geografiska Notiser* 1985 (43):3: 3–7.)
- Hägerstrand, Torsten (1987) Den regionalgeografiska problematiken, *Ymer 1987: Regionalgeografi*: 8–11.

Thomas Lundén
Professor emeritus i kulturgeografi
Södertörns högskola